

Inkomens van mannen en vrouwen: levensloop en generatie

Linda Moonen en Tineke de Jonge

Vrouwen hebben in 2008 minder vaak een eigen inkomen dan mannen. Wel is dit aandeel veel hoger dan in 1990. Wanneer vrouwen een eigen inkomen hebben, is dat bovendien gemiddeld veel lager dan bij mannen. De hoogte van het inkomen hangt samen met de levensfase. Bij vrouwen neemt het inkomen toe tot het dertigste levensjaar en stabiliseert dan, bij mannen stijgt het door tot middelbare leeftijd. Bij een indeling naar 10-jaars geboortecohorten blijkt het gemiddelde inkomen van vrouwen bij elk jongere geboortecohort bij dezelfde leeftijd iets hoger te liggen dan dat van het voorliggende, oudere cohort. Bij mannen speelt de generatie een minder grote rol.

1. Inleiding

De afgelopen decennia is het overheidsbeleid er steeds op gericht geweest om meer mensen, zowel mannen als vrouwen, aan het werk te krijgen zodat ze een eigen inkomen kunnen vergaren. Een eigen inkomen biedt immers niet alleen bescherming tegen uitkeringsafhankelijkheid en armoede, maar geeft mensen ook meer mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie. Naast het al dan niet hebben van een eigen inkomen is ook de hoogte van het inkomen van belang. Dit is immers bepalend voor de mate waarin iemand in zijn of haar eigen onderhoud kan voorzien.

Dit artikel beschrijft de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen. Zowel een eigen inkomen hebben als de wijze waarop iemand dat verwerft, is sterk afhankelijk van de levensfase waarin iemand zich bevindt. Hetzelfde geldt ook voor de hoogte van het inkomen. In paragraaf 2 belichten we eerst hoe de sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen tijdens hun leven verandert in 1990 en 2008. In paragraaf 3 ligt de focus op de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen tijdens de levensloop. Daarbij worden niet alleen de situaties in 1990 en 2008 met elkaar vergeleken, maar is ook gekeken naar de verschillende generaties. Hiertoe zijn zowel mannen als vrouwen opgedeeld in 10-jaars geboortecohorten. Zo wordt zichtbaar in hoeverre emancipatoire ontwikkelingen hun weerslag hebben gehad op de hoogte van het inkomen van vrouwen. De in dit artikel gebruikte cijfers zijn afkomstig van het Inkomenspanelonderzoek (IPO).

2. Veranderingen in de sociaaleconomische positie tijdens de levensloop in 1990 en 2008

2.1 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 0 tot 25 jaar

Een eigen inkomen hebben hangt samen met de leeftijd. Zo heeft van de minderjarigen slechts een beperkt aantal een

eigen inkomen. Dat is in 2008 niet anders dan in 1990. Vanaf de leeftijd van ongeveer 15 jaar begint een deel van de jongeren een eigen inkomen te verdienen. In de meeste gevallen gaat het om scholieren met een kleine bijbaan van enkele uren in de week (Siermann en Lok, 2010). Het beeld onder jongeren is bij jongens en bij meisjes hetzelfde.

Bij jongeren van 18 tot 25 jaar zien we wel een duidelijke verschuiving in de tijd. Zowel bij jonge mannen als bij jonge vrouwen is het aandeel dat studeert in de afgelopen achttien jaar flink toegenomen. Bij de vrouwen was deze toename echter veel sterker dan bij de mannen. In 2008 studeert 56 procent van de 18- tot 25-jarige vrouwen, terwijl 48 procent van de mannen van deze leeftijd een studie volgt. Achttien jaar eerder was het aandeel studenten onder mannen nog groter dan onder vrouwen: 40 procent van de mannen was toen student, tegenover 33 procent van de vrouwen.

2.2 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 25 tot 50 jaar

In 2008 hebben ruim negen op de tien mannen in de leeftijd van 25 tot 50 jaar voornamelijk inkomsten als werknemer of zelfstandige, tegenover acht op de tien vrouwen. In 1990 werkte nog slechts de helft van de 25- tot 50-jarige vrouwen. Het aandeel vrouwen zonder een eigen inkomen is in de tussenliggende periode tot 2008 gedaald van meer dan drie op de tien naar minder dan een op de tien. Vrouwen hebben dus een flinke inhaalslag gemaakt.

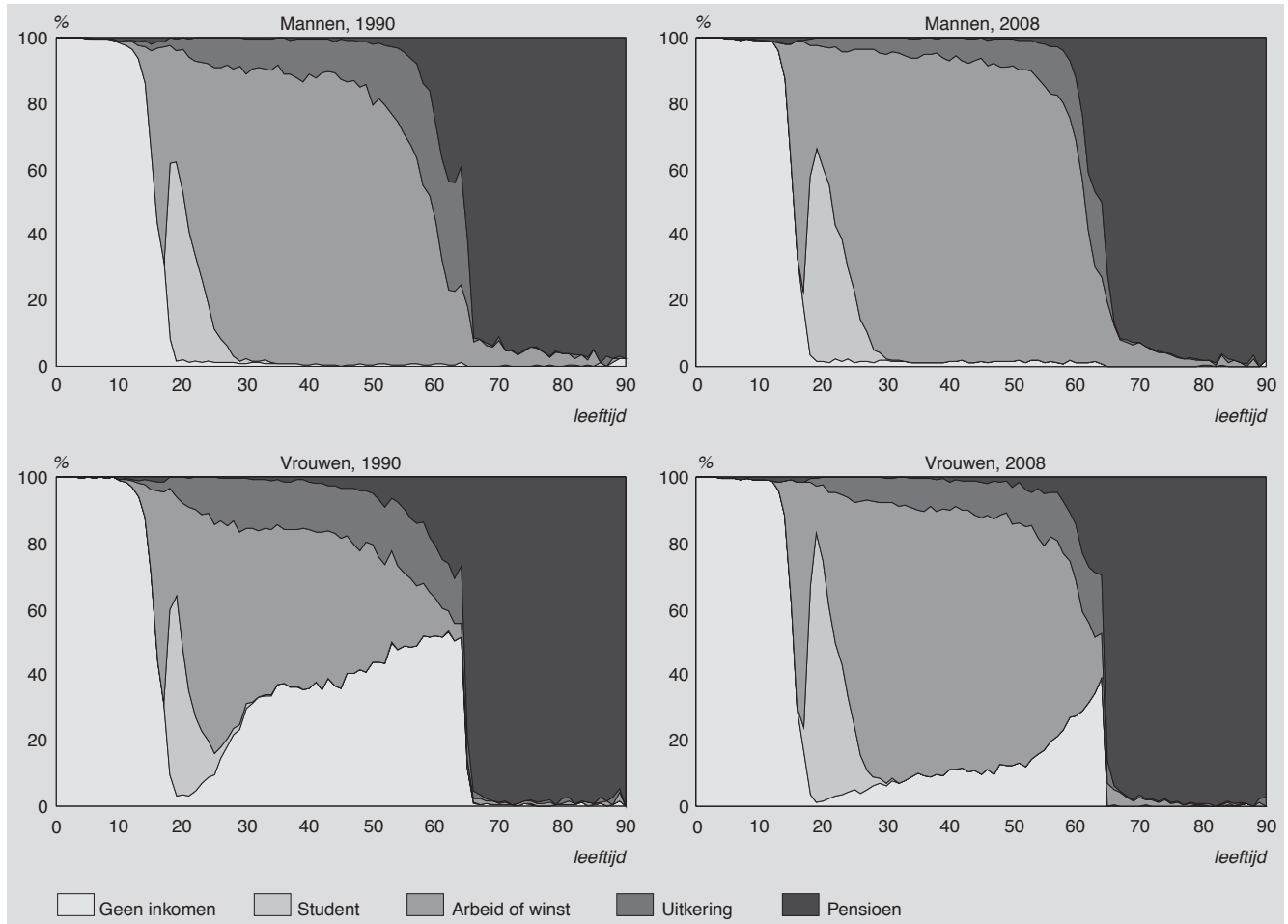
Deze inhaalslag onder vrouwen hangt onder meer samen met het toegenomen opleidingsniveau van vrouwen. Zo zijn de 25- tot 35-jarige vrouwen inmiddels al hoger opgeleid dan de mannen van die leeftijd. Hoogopgeleide vrouwen werken aanmerkelijk vaker dan laagopgeleide (Driessen, 2010). Maar ook de veranderde rollenpatronen, waarin het vroeger voor vrouwen ongebruikelijk was om te werken en een eigen inkomen te verwerven, zeker wanneer er kinderen waren, spelen hierbij een rol.

Het aandeel 25- tot 50-jarigen dat afhankelijk was van een uitkering lag in 2008 gemiddeld op 6 procent bij mannen en op 9 procent bij vrouwen. Zowel bij mannen als bij vrouwen is dat percentage de afgelopen 20 jaar gedaald.

2.3 Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen van 50 tot 65 jaar

Vanaf de leeftijd van 50 jaar daalt het aandeel werkenden, zowel onder mannen als onder vrouwen: mensen gaan vervroegd met pensioen, worden werkloos of arbeidsongeschikt. Sinds 1990 is een duidelijke toename zichtbaar van het aandeel werkende mannen in deze leeftijdsgroep. Onder meer door de afschaffing van de VUT- en (pre)pensioenregelingen is de afgelopen jaren vooral onder de 55- tot 65-jarigen mannen de arbeidsparticipatie fors toegenomen (Otten, Arts, Siermann en Ybema, 2010). In 2008 heeft

1. Sociaaleconomische positie van mannen en vrouwen tijdens de levensloop



72 procent van de mannen van 50 tot 65 jaar voornamelijk inkomsten uit werk, in 1990 was dat 58 procent.

Onder vrouwen van 50 tot 65 jaar is de groei van het aandeel dat voornamelijk inkomsten uit arbeid of een eigen onderneming heeft nog sterker. In 2008 beschikt ruim de helft van deze vrouwen over dergelijke inkomsten, tegenover minder dan 20 procent in 1990. Vooral doordat vrouwen van 50 tot 65 meer zijn gaan werken, nam het aandeel met een eigen inkomen in 1990–2008 toe van ruim 50 procent tot bijna 80 procent.

Dit betekent dat nog steeds ruim twee op de tien vrouwen van deze leeftijd geen eigen inkomen heeft. Dit relatief hoge percentage hangt ermee samen dat deze vrouwen die vlak na de oorlog zijn geboren, opgroeiden in een tijd waarin het minder vanzelfsprekend was dat je als meisje door kon leren en het kostwinnersprincipe nog hoogtij vierde.

In 2008 is ruim 10 procent van de 50- tot 65-jarigen gepensioneerd. Dit aandeel is gelijk voor mannen en vrouwen en ligt iets lager dan 20 jaar geleden: in 1990 was nog 15 procent van de mannen en vrouwen van deze leeftijd met pensioen.

Ook het aandeel uitkeringsontvangers ligt in de leeftijdsgroep van 50 tot 65 jaar voor mannen en vrouwen op gelijke hoogte, namelijk op 15 procent. Vooral bij mannen is er sprake van een forse daling ten opzichte van 1990. Toen ontving nog ruim een kwart van de 50- tot 65-jarige mannen

een uitkering. Deze afname komt voor een groot deel voor rekening van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

2.4 Sociaaleconomische positie van 65-plussers

Vrijwel alle 65-plussers zijn gepensioneerd. Een kleine 10 procent van de mannen in de leeftijd van 65 tot 70 jaar heeft in 2008 nog voornamelijk inkomsten uit betaald werk. Vanaf 70 jaar is meer dan 95 procent van de mannen met pensioen. Bij vrouwen ligt het aandeel gepensioneerden al vanaf 65-jarige leeftijd op 95 procent. Dit beeld is de afgelopen achttien jaar niet veranderd.

3. Ontwikkeling van het inkomen tijdens de levensloop

3.1 Ontwikkeling van het inkomen tijdens de levensloop in 1990 en 2008

Niet alleen hebben mannen vaker een eigen inkomen dan vrouwen, hun inkomen is gemiddeld ook fors hoger. Dit verschil is tussen 1990 en 2008 wel iets kleiner geworden. In 1990 bedroeg het persoonlijke inkomen van mannen 33 duizend euro en dat van vrouwen 16 duizend euro¹⁾. In 2008 was dat respectievelijk 37 duizend euro en 21 duizend euro.

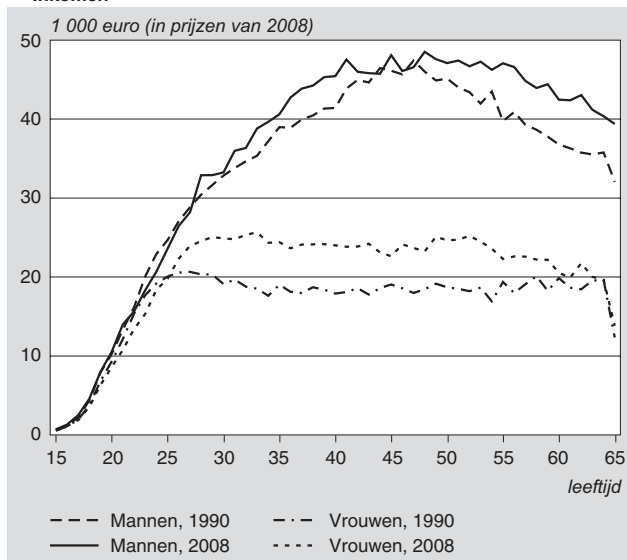
Het inkomen ontwikkelt zich met de leeftijd over het algemeen volgens een vast patroon, namelijk in de vorm van een omgekeerde U. Dit hangt sterk samen met de ontwikkeling van de sociaaleconomische positie zoals beschreven in paragraaf 2.

Bij mannen ligt de top hoger dan bij vrouwen, waar eerder sprake is van een brede, meer afgeplatte vulkaankegel. Jongeren, zowel mannen als vrouwen, studeren vaak nog of staan aan het begin van hun carrière. Zij hebben daardoor meestal een relatief laag inkomen. Tot een leeftijd van ongeveer 50 jaar stijgt bij mannen het gemiddelde inkomen met het klimmen van de jaren, daarna neemt het af, onder meer omdat zij minder gaan werken, vervroegd met pensioen gaan, of arbeidsongeschikt worden (CBS, 2008). Ook bij vrouwen neemt het inkomen toe naarmate zij ouder worden, maar bij hen consolideert het gemiddelde eerder, rond de leeftijd van 30 jaar. Opvallend is het dat hoewel er in de sociaaleconomische positie van vrouwen in de afgelopen achttien jaar het een en ander is veranderd, er nauwelijks verschil is in dit patroon in 1990 en 2008.

Zowel bij mannen als bij vrouwen is het gemiddelde inkomen sinds 1990 toegenomen. Onder mannen tot 30 jaar ligt dit inkomen in 2008 ongeveer op gelijke hoogte als in 1990. Het gemiddelde inkomen van mannen in de leeftijd van 30 tot 55 jaar is in 2008 bijna 2,5 duizend euro hoger dan in 1990. Bij mannen van 55 jaar of ouder is dit verschil nog groter, namelijk bijna 6 duizend euro per jaar. Dit hangt samen met de toegenomen arbeidsparticipatie van mannen vanaf 55 jaar (zie paragraaf 2). Inkomsten uit arbeid zijn over het algemeen hoger dan inkomsten uit andere bronnen (zoals uitkeringen of eventueel vervroegd pensioen). Een hogere arbeidsparticipatie leidt doorgaans dus tot een hoger gemiddeld inkomen.

Het gemiddelde inkomen van vrouwen van 25 tot 55 jaar is in 2008 voor elke leeftijd hoger dan in 1990. Het verschil bedraagt gemiddeld 5,5 duizend euro per jaar. Bij vrouwen van 55 jaar of ouder worden de verschillen in gemiddeld inkomen tussen de twee vergeleken jaren steeds kleiner.

2. Persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen met een persoonlijk inkomen

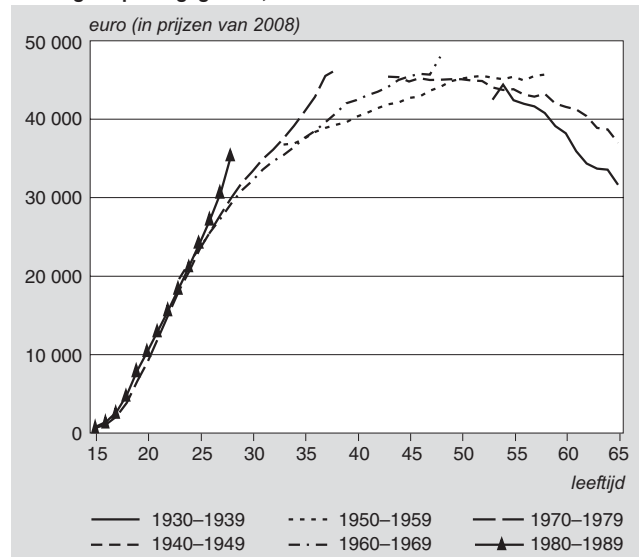


3.2 Verschillen in de ontwikkeling van het inkomen tussen generaties

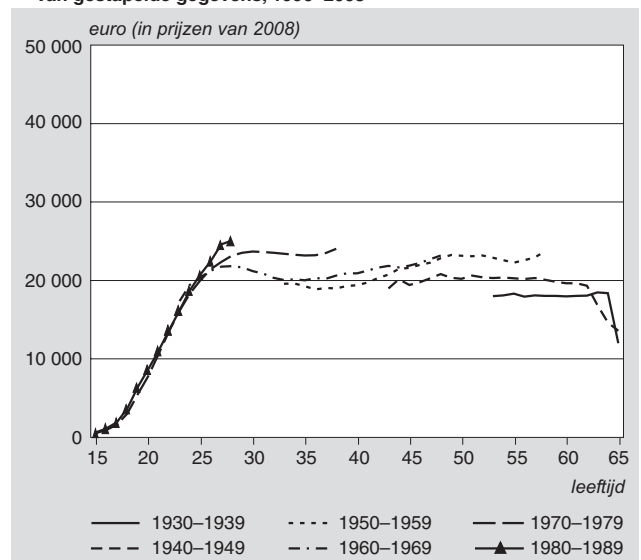
Een andere manier om de ontwikkeling van het inkomen van mannen en vrouwen tijdens de levensloop in kaart te brengen is door te kijken naar de verschillende generaties. Hiertoe zijn mannen en vrouwen in 10-jars geboortecohorten ingedeeld.

Wat blijkt is dat het effect van het geboortecohort op het inkomen bij mannen niet eenduidig is. Mannen geboren in de periode 1980–1989 hebben vanaf hun 25ste een hoger inkomen dan de generatie mannen uit het geboortecohort 1970–1979. Die laatste hebben op hun beurt weer een hoger inkomen dan de mannen uit cohort 1960–1969. Het is echter niet altijd zo dat de jongere generatie op dezelfde leeftijd een hoger inkomen heeft dan de oudere generatie. Zo hebben mannen van begin 40 uit het geboortecohort

3. Persoonlijk inkomen van mannen naar geboortecohort op basis van gestapelde gegevens, 1990–2008



4. Persoonlijk inkomen van vrouwen naar geboortecohort op basis van gestapelde gegevens, 1990–2008



1940–1949 een hoger inkomen dan de jongere generatie die geboren is in de periode 1950–1959.

Bij vrouwen is er wel een duidelijke samenhang tussen geboortecohort en de hoogte van het inkomen. Voor vrouwen in de leeftijd van 25 tot 60 jaar heeft de jongere generatie systematisch een hoger inkomen dan de oudere generaties. De verschillen zijn echter niet erg groot. Dat suggereert dat het overheidsbeleid gericht op hogere inkomens voor vrouwen weliswaar gestaag, maar alleen met kleine stapjes vooruit gaat.

Opvallend is dat het verschil met mannen groot blijft, ondanks dat jongere generaties vrouwen een steeds hoger inkomen weten te verwerven. De ontwikkeling van het inkomen van vrouwen stagneert vanaf het 30ste levensjaar, ook bij de jongere generaties vrouwen. Het inkomen van mannen blijft daarentegen stijgen tot zij begin 40 zijn.

4. Inkomensverschillen: mogelijke oorzaken

Zowel wanneer het persoonlijk inkomen van mannen en vrouwen tussen 1990 en 2008 wordt vergeleken (paragraaf 3.1), als wanneer de geboortecohortbenadering wordt gehanteerd (paragraaf 3.2) komt naar voren dat het inkomen van vrouwen nog steeds sterk achterblijft bij dat van mannen en dat dit verschil maar langzaam afneemt. Dit terwijl vrouwen steeds vaker gaan werken om een eigen inkomen te verwerven (paragraaf 2). Waarom blijft het inkomen van vrouwen dan toch achter bij dat van mannen?

Een belangrijke reden is dat de sterke toename van de arbeidsdeelname van vrouwen in de afgelopen decennia geheel voor rekening komt van het aantal deeltijdwerkers. Het aantal vrouwen met een voltijd baan is sinds 1996 vrijwel gelijk gebleven.

Jongere vrouwen werken al veel vaker in deeltijd dan mannen, maar vooral vlak na het 30^{ste} levensjaar neemt het aandeel deeltijdwerkers snel toe. Dit hangt samen met het gegeven dat veel vrouwen rond die leeftijd hun eerste kind krijgen. Na het 35^{ste} levensjaar heeft nog rond de 25 procent een voltijd baan, dit aandeel neemt daarna nog iets af (SCP/CBS, 2009). Dit patroon wordt weerspiegeld in grafiek 2 waar de ontwikkeling van het persoonlijk inkomen tijdens de levensfase wordt getoond.

Doordat vrouwen veelal in deeltijd werken, verdienen ze minder, waardoor hun gemiddelde inkomen relatief laag blijft. Daarnaast liggen de uurlonen in de typische vrouwenberoepen doorgaans lager dan in de typische mannenberoepen (de Ruijter, van Doorne-Huiskes en Schippers, 2001; Ruijs, 2005). Veel vrouwen zijn bijvoorbeeld werkzaam in de zorgsector of in het onderwijs, terwijl mannen veelal in beter betalende sectoren zoals de delfstoffenwinning en de energie werkzaam zijn. Mede doordat vrouwen vaak in deeltijd werken, zijn bovendien hun carrièrekansen beperkter. Zo zijn ze ondervertegenwoordigd in managementfuncties. De daadwerkelijke emancipatie van vrouwen in termen van gelijke arbeidsparticipatie en gelijke inkomens heeft dan ook nog een lange weg te gaan.

Literatuur

CBS (2008). *De Nederlandse Samenleving 2008*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

Driessen, M. (2010, 28 juni). Meer hoger opgeleide vrouwen, meer arbeidsdeelname. *CBS-Webmagazine*.

Otten, F., C. Arts, C. Siermann en J.F. Ybema (2010). Vijftigplussers op de arbeidsmarkt. *Sociaaleconomische trends*, 2/2010, 31–39.

Ruijs, G.P.C.M. (2005). Vrouwenlonen in mannenbanen. *Economisch Statistische Berichten*, 90 (4475), 513.

Ruijter, J. de, A. van Doorne-Huiskes en J. Schippers (2001). M/V-beloningsverschillen naar beroep. Een analyse van Bergmanns crowding-hypothese. *Mens en Maatschappij*, 76 (2), 87–101.

SCP/CBS (2009). *Emancipatiemonitor 2008*. SCP/CBS, Den Haag.

Siermann, C. en R. Lok (2010, 23 juni). Bijbaan scholier is goed voor 1 100 euro per jaar. *CBS-Webmagazine*.

Technische toelichting

De resultaten in dit artikel zijn gebaseerd op gegevens uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO). Het IPO geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het inkomen van personen en huishoudens in Nederland. Het IPO is een steekproefonderzoek op basis van een panel, dat sinds 1989 jaarlijks wordt uitgevoerd. Het panel bestond in 2008 uit bijna 100 duizend personen. De panelleden vormen samen met hun huishoudensleden de totale steekproef, die in 2008 uit ruim 266 duizend personen bestond. Voor alle steekproefpersonen zijn inkomensgegevens verzameld, die zijn ontleend aan verschillende administraties. De belasting- en toeslagenadministratie van De Belastingdienst is de belangrijkste bron. Daarnaast levert de Informatie Beheer Groep informatie en worden er aanvullende berekeningen gemaakt voor een klein aantal inkomensbestanddelen.

Voor het deel van het onderzoek waar de onderzoekspersonen worden ingedeeld in geboortecohorten, is gebruik gemaakt van het IPO 1992 tot en met 2008. Hierbij zijn alleen die onderzoekspersonen meegenomen die gedurende de gehele onderzoeksperiode in het IPO zitten. In totaal was de omvang van de doelpopulatie gelijk aan ruim 71 duizend personen.

Begrippen

Persoonlijk inkomen

Het persoonlijk inkomen omvat het bruto-inkomen uit arbeid en eigen onderneming, uitkeringen inkomensverzekering

gen, uitkeringen sociale voorzieningen (met uitzondering van kinderbijslag) en ontvangen inkomensoverdrachten, verminderd met premies inkomensverzekeringen (exclusief premies volksverzekeringen).

Uitkeringen inkomensverzekeringen

De uitkeringen inkomensverzekeringen geven een verzekering tegen (gedeeltelijk) verlies van inkomen bij werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en nabestaanden. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een voor iedereen verplicht deel (volksverzekering), een verplicht deel voor ontvangers van loon of uitkering (sociale verzekeringen) en een vrijwillig deel (particuliere verzekeringen). De volksverzekeringen zijn de AOW (algemene ouderdomswet) en de AnW (algemene nabestaandenwet). De sociale verzekeringen zijn de WW/nWW (werkloosheidswet), de WAO (wet op de arbeidsongeschiktheid), de WIA (wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen), de ZW (ziektewet) en de verplichte pensioenregelingen. De particuliere verzekeringen zijn vrijwillig en worden meestal als aanvullende verzekering afgesloten.

Uitkeringen sociale voorzieningen

Uitkeringen sociale voorzieningen zijn sociale uitkeringen van de centrale en lokale overheid aan personen en/of huishoudens die uit algemene middelen (belastingopbrengsten) worden betaald. Er is geen verplichting tot premiebetaling. Uitkeringen sociale voorzieningen omvatten uitkeringen in het kader van de algemene bijstandswet (ABW), wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), wet inkomens-

voorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong). Tot de uitkering sociale voorziening zijn ook het oorlogs- en verzetspensioen en de studiefinanciering gerekend. De Kinderbijslag is weliswaar eveneens een sociale voorziening, maar blijft bij de bepaling van het persoonlijk inkomen buiten beschouwing.

Ontvangen inkomensoverdrachten

De ontvangen inkomensoverdrachten bestaan uitsluitend uit de alimentatie die is ontvangen van de ex-partner. Overige ontvangen inkomensoverdrachten zoals kinderalimentatie en financiële bijdragen van ouders aan hun uitwonende, studerende kinderen, worden niet waargenomen.

Sociaaleconomische categorie

De sociaaleconomische categorie van een persoon is bepaald aan de hand van de voornaamste bron van het inkomen dat een persoon in een jaar ontvangen heeft. Personen met inkomen uit eigen onderneming zijn, ook als het bedrijfsresultaat negatief is, steeds als zelfstandige aangemerkt. Personen met studiefinanciering zijn steeds als student aangemerkt.

Noot in de tekst

- ¹⁾ De in deze paragraaf gepresenteerde cijfers hebben alleen betrekking op personen van 15 tot 65 jaar.